

11 – A la recherche du temps perdu

Voor Suzel, voor mijn kinderen Fleur Lise en Jean-Baptiste.

Met dank aan

La Société des Amis de Marcel Proust et des Amis de Combray – Institut Marcel Proust International, voorzitter Jean-Pierre Angremy, lid van de Académie française en president van de Bibliothèque Nationale de France, en zijn secretaris-generaal Anne Borrel, mijn vriendin, wier steun en aanmoediging mij zeer dierbaar zijn geweest,

*Jean-Pierre Samoyault, algemeen conservator van het cultureel erfgoed, algemeen beheerder van het nationaal roerend goed en de weverijen van gobelin-, beauvais- en savonnerietapijten,
Michèle Pierron, bibliothecaris van het Musée de l'Armée,
Marie-Claude de Maneville, van de Société Nouvelle d'Exploitation de la Tour Eiffel,
Catherine Fajour, van uitgeverij Gallimard,
Gérard Toupet en Guillaume Piens, van het Hôtel Scribe, de hoofdzetel van de Jockey-club,
Brigitte Guillaumot, van de Société Nancéienne Varin-Bernier,
de burgemeester en inwoners van Illiers-Combray (Eure-et-Loir),*

en alle vrienden die me hebben geholpen.

Bibliografie

Dominique Camus, Guide des maisons d'artistes et d'écrivains en région parisienne (La Manufacture)

Nadine Beauthéac en François-Xavier Bouchart, Les promenades de Marcel Proust (Éditions du Chêne)

Diane de Margerie, Marcel Proust (Christian Pirot)

Anne Borrel, Proust, la cuisine retrouvée (Éditions du Chêne)

Claude Mauriac, Proust par lui-même (Écrivains de toujours / Seuil)

© 1998 Guy Delcourt Productions, Parijs
© 2002 Nederlandse vertaling: Jelle Noorman
Oorspronkelijke titel: *À la recherche du temps perdu. Combray*

Omslagontwerp: Zeno / Trait pour trait

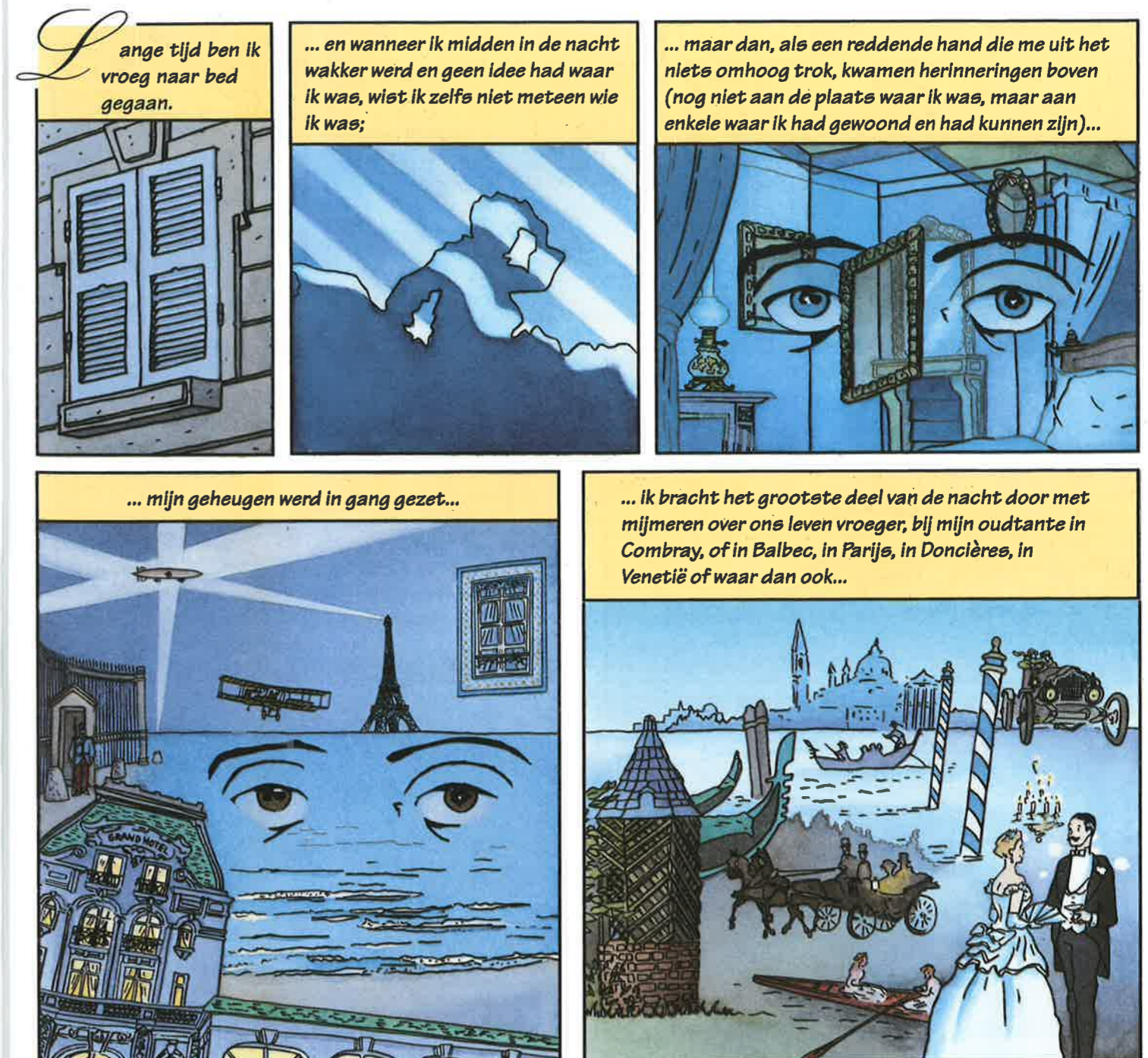
ISBN 90 450 0892 0
D/2002/0108/586
NUR 370

www.boekenwereld.com

Marcel Proust (1913)

DEEL EEN

COMBRAY

In Combray werd mijn slaapkamer elke dag opnieuw aan het eind van de middag, lang voor het moment dat ik naar bed moest en ver van mijn moeder en grootmoeder eindelijk wakker zou liggen, het smartelijke middelpunt van mijn zorgen.

Men was op het idee gekomen om me op avonden dat ik al te ongelukkig leek, af te leiden met een toverlantaarn.

Uw moeder heeft me gevraagd om voor we aan tafel gaan zolang de toverlantaarn aan te steken.

Uw oudtante komt zo boven.

Ik heb de legende van Geneveva van Brabant klaargelegd.

Uitstekend, Françoise.

Vanavond eten we gebraden rundvlees.

'... en toen beval de snode Golo zijn huurmoordenaars de arme Geneveva in de kerker te werpen...'

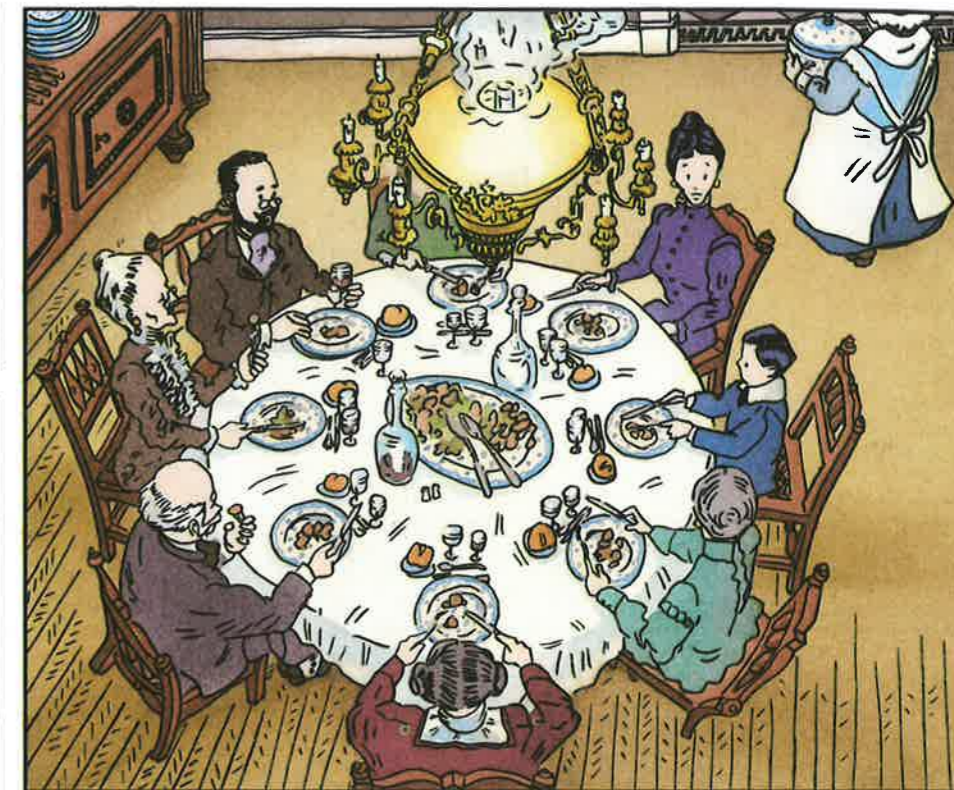
'... de soldaten, geroerd door haar onfortuinlijk lot, lieten haar het bos in vluchten en veinsden haar te hebben gedood...'

'Maandenlang hield de arme Geneveva zich met haar kind schuil in het woud...'

'... uit angst dat de boosaardige Golo haar zou vinden en vermoorden...'

ding ding ding

Het eten is opgediend!

Na het eten werd ik helaas al gauw weggestuurd van mama, die bij de anderen bleef, in de tuin als het mooi weer was, of in de kleine salon waar iedereen bij slecht weer plaatsnam.

O, het regent.

Françoise, serveer de likeur maar in de kleine salon.

Iedereen, behalve mijn grootmoeder, die in alle weersomstandigheden, zelfs als het goot van de regen, door de druipende lanen doolde.

Zonde om binnen te zitten op het platteland. Eindelijk frisse lucht!

Als ze die ommetjes door de tuin na het diner maakte, kon slechts één ding haar weer naar binnen lokken:

Om haar te plagen schonk mijn oudtante mijn grootvader, die geen likeur mocht, een bodempje in.

Vooruit, Amédée.

Bathilde, kom eens gauw! Je man zit aan de cognac!

Helaas! Ik wist niet dat mijn grootmoeder tijdens haar wandelingetjes veel meer piekerde over mijn gebrek aan wilskracht, mijn zwakke gestel en de onzekerheid omtrent mijn toekomst, dan over de kleine ondeugden van mijn grootvader...

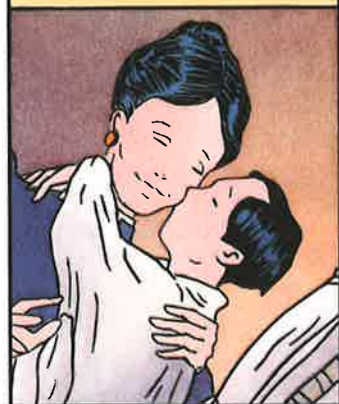
Als ik moest gaan slapen, was mijn enige troost dat mama me een kus zou komen gevezzodra ik in bed lag.

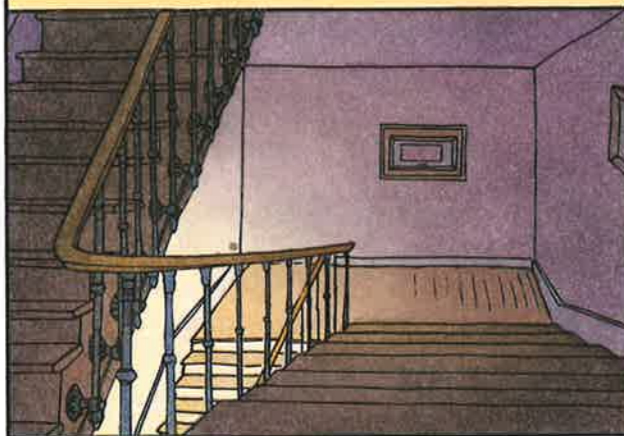
Maar die nachtzoen was maar zo vluchtig... Soms wenste ik dat ze zo laat mogelijk zou komen, dat die momenten van respijt, wanneer mama nog niet was geweest, eindelijk zouden duren.

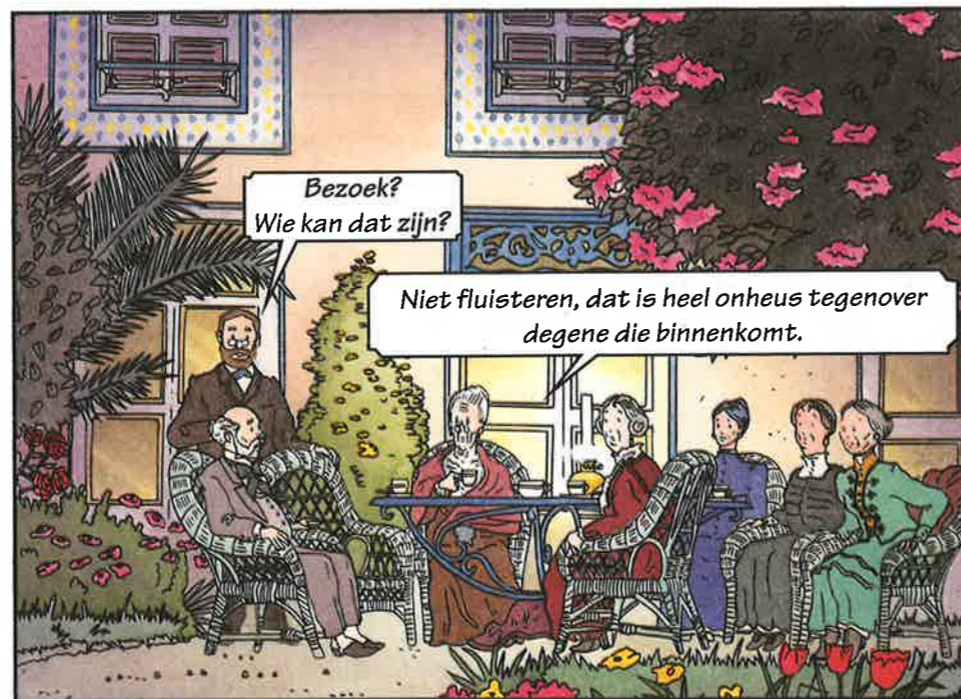
Maar in feite waren de avonden dat mama, hoe kortstondig ook, naar mijn kamer kwam...

... nog aangenaam vergeleken bij die keren dat er bezoek was dat bleef eten, waardoor zij me niet goedenacht kon komen wensen.

Dat bezoek was gewoonlijk slechts M. Swann die, op een toevallige voorbijganger na, vrijwel de enige was die weleens langskwam, soms voor een etentje onder burens (hoewel niet zo vaak meer sinds zijn dubieuze huwelijk, aangezien mijn ouders zijn vrouw niet wilden ontvangen), soms onverwachts, na het diner...

Bezoek? Wie kan dat zijn?

Niet fluisteren, dat is heel onheus tegenover degene die binnenkomt.

Zo te horen is het Swann.

Ondanks het feit dat hij een stuk jonger was, had M. Swann een bijzondere band met mijn grootvader, die een van de beste vrienden van zijn vader was geweest...

Hoewel de jonge Swann, vooral voor zijn huwelijk, jarenlang regelmatig bij ons langskwam in Combray...

... hadden mijn oudtante en grootouders er al die tijd geen idee van dat ze een van de elegantste leden van de Jockey-Club ontvingen...

... een intieme vriend van de graaf van Parijs en de prins van Wales...

... een van de meest gevraagde gasten van de beau monde in de Faubourg Saint-Germain.

Als het gesprek op de prinsen van het Franse koningshuis kwam:

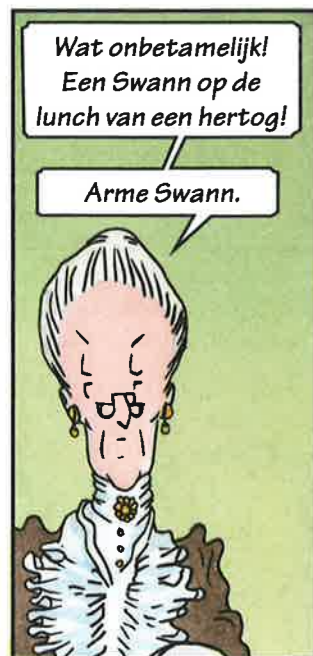
... mensen met wie u en ik nooit zullen kennismaken

en we kunnen wel buiten ze, nietwaar?

Mijn oudtante bejegende hem nogal vrijpostig en ging met deze elders zo hooggeschatte figuur om als een onwetend kind dat ruw met een kostbaar kleinood speelt, even roekeloos als met een goedkoop prul.

De rol die we in het maatschappelijk leven vervullen is het geesteskind van anderen. We vullen iemands fysieke verschijning in met al onze ideeën over die persoon.

De bourgeoisie van toen had enigszins hindoeïstische opvattingen over de maatschappij, die volgens haar bestond uit een gesloten kastestelsel, waarin eenieder vanaf zijn geboorte dezelfde rang had als zijn ouders, zonder enige kans...

Hoe gaat ook weer dat vers dat jij me hebt geleerd en dat me op zo'n moment altijd zo goed doët? O ja: 'Hoeveel deugden doet U ons haten, Heer!'

Die knul ziet er moe uit, ik denk dat hij naar bed moet. We eten trouwens laat vanavond.

Ja, vooruit, naar bed jij.

Het eten is opgediend!

Toe zeg, laat je moeder met rust, jullie hebben elkaar nu wel goedenacht gewenst. Al dat gedoe is bespottelijk. Vooruit, naar boven!

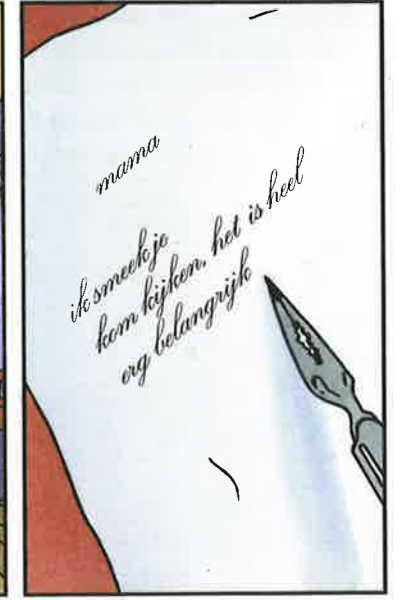

Françoise, heb je het zomerbed in zijn kamer gezet?

Ja, mevrouw, het ijzeren ledikant.

Ik wilde een allerlaatste list proberen.

mama
ik smeek je
kom kijken, het is heel
erg belangrijk

Françoise, kun je mama dit briefje geven?

Terwijl de dames en heren aan tafel zitten?

Daar kan ik toch niets aan doen! Mama wacht ongeduldig op een antwoord van mij!

Mama zou vast naar boven komen!

Goed, ik zal kijken.

En nog later...

Helaas...

Uw moeder laat weten dat ze geen antwoord heeft.

Wilt u kruidenthee, of zal ik bij u blijven?

Nee, dank je, Françoise, ik ga slapen.

Ik sloot mijn ogen en probeerde niet te luisteren naar de stemmen van mijn ouders, die koffie dronken in de tuin.

Maar opeens...

Nee! Hoezeer ik er ook voor zal boeten, ik ga niet slapen voordat ik mama heb gezien!

Als mama merkte dat ik was opgebleven voor een nachtzoen, zou ik naar een internaat worden gestuurd.

Nu ja, dat moest dan maar. Wat ik nu wilde was mama zien en haar welterusten zeggen.

kling
O kijk, M. Swann heeft afscheid genomen.

Mama bleef die nacht bij me in mijn kamer. Ik had blij moeten zijn, maar dat was ik niet.

Als ik al een overwinning had behaald, dan moest die ten koste zijn gegaan van haar, en zou deze avond voorgoed het treurige beginpunt van een nieuw tijdperk blijven.

... ja, de kreeft was goed, maar het ijs nogal gewoontjes.

Zeg, lieve schoonzusters, zien jullie nou dat jullie Swann niet hebben bedankt voor de asti...

Hoezo 'niet bedankt'? Volgens mij heb ik dat juist heel fijntjes gedaan.

Ja, dat heb je uitstekend aangepakt, en ik was ook trots op mijn opmerking over vriendelijke bureu.

Ik vind dat Swann veranderd is. Hij is oud geworden!

Ik geloof dat hij veel zorgen heeft om die bandeloze vrouw van hem. Heel Combray weet dat ze het met een zekere M. de Charlus houdt.

Wat? Noemen jullie dat bedanken? Daar heeft hij beslist geen woord van begrepen. Ach, laat ook maar, ik ga naar bed.

Naar je kamer, vlug! Laat je vader niet zien dat je hier als een dwaas staat te wachten!

O, slaapt hij nog niet?

Ach, wat kijkt dat kind sip!

Kom, kom me welterusten zeggen.

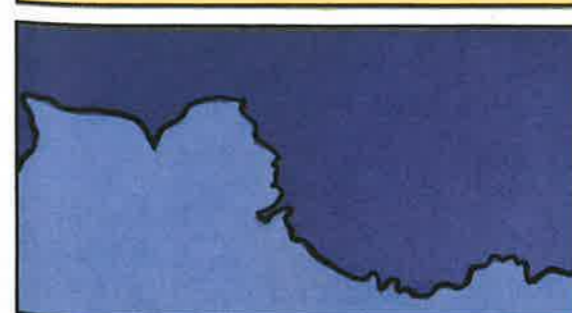

Er staan toch twee bedden in zijn kamer, slaap vannacht maar bij hem. Goed, welterusten. Ik ben niet zo nerveus aangelegd, dus ik ga slapen.

Zo kwam het dat ik heel lang, als ik 's nachts wakker werd en aan Combray terugdacht, niets anders zag dan een soort verlicht vlak, omgeven door diepe duisternis.

Alsof Combray slechts uit twee verdiepingen had bestaan, verbonden door een smalle trap, en alsof het er altijd zeven uur 's avonds was geweest.

Ik zou nooit de behoefte hebben gehad aan andere dingen en andere momenten in Combray te denken. In feite was dat alles dood voor mij.

Voorgoed? Misschien wel.

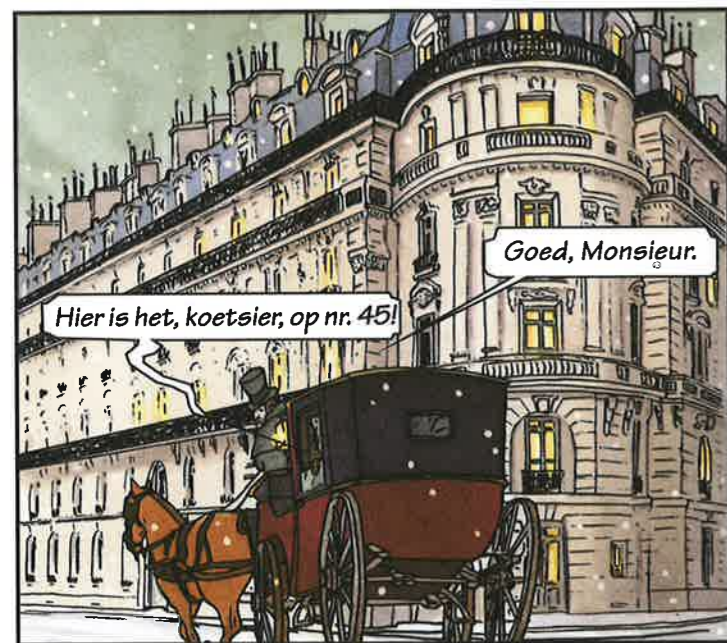

Pogingen ons verleden op te roepen zijn vergeefse moeite. Hoezeer we ook onze hersens pijnigen, het ligt verscholen, buiten het bereik van ons verstand, ergens in een stoffelijk voorwerp waar we geen idee van hebben.

Het hangt van het toeval af of we, voordat we zelf heengaan, al dan niet op dat voorwerp stuiten.

*S*inds jaren bestond er voor mij niets anders meer van Combray dan de dramatische taferelen die zich afspeelden wanneer ik naar bed moest, totdat...

Goed, Monsieur.

Hier is het, koetsier, op nr. 45!

Arme jongen, je bent verkleumd!
Félicie! Breng ons thee!

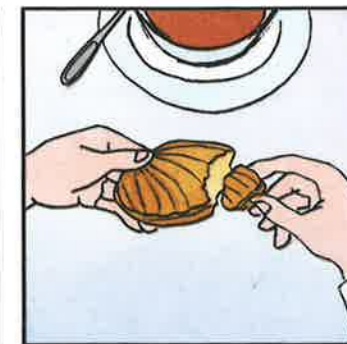
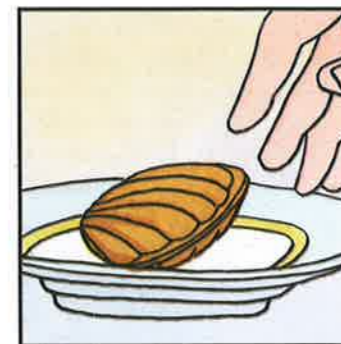
Je weet dat ik nooit thee drink, mama.

Om weer warm te worden.
Hier, kom bij me zitten.

Hé! Een madeleine?

Ja, Nicolas is bij de bakker geweest.

Een heerlijk gevoel overrompelde me, omhulde me, zonder dat ik de oorzaak doorgrondde.

Waar kon die overweldigende vreugde vandaan komen?

De waarheid die ik zoek zit beslist in mij en niet in deze smaak, waardoor ze slechts is opgeroepen...

Ik besepte dat ze verband hield met de smaak van de thee en het cakeje, maar deze oneindig ver te boven ging, en dat ze van een andere aard moest zijn.

Ik moet tien keer opnieuw beginnen...

Wat daar in mij in beroering is, moet het beeld, de visuele herinnering zijn die bij deze smaak hoort en mee naar boven tracht te komen.

...aanstonds tijd voor de mis...

...goedemorgen, tante Léonie...

Zal ze de oppervlakte van mijn heldere bewustzijn bereiken, deze herinnering, dit moment van weleer...

En plotseling schiet de herinnering me te binnen.

...goedemorgen, tante Léonie...

Die smaak, dat was die van het stukje madeleine dat mijn tante Léonie me zondagochtend altijd gaf, nadat ze het in haar zwarte of lindebloesemthee had gedoopt.

En net als in dat Japanse spel waarbij kleine, schijnbaar doodgevone propjes papier in een porseleinen kom met water worden geworpen, die zich, eenmaal ondergedompeld, ontvouwen, ontplooiën, kleuren en vormen aannemen, en veranderen in bloemen, huizen of duidelijk herkenbare

personen, zo kwamen nu alle bloemen uit onze tuin en die uit het park van M. Swann, en de waterlelies in de Vivonne, en de goede mensen in het dorp en hun huisjes en de kerk en heel Combray en omgeving, al wat maar een vaste vorm kan aannemen, de stad en haar tuinen, uit mijn kopje thee te voorschijn.

